

De lichte kabinetscrisis van mei 1950. Oud en het zelfbeschikkingsrecht voor de Indonesische minderheden.

R.J.J. Stevens

Zelfbeschikkingsrecht

In haar beroemde radiorede van 7 december 1942 refereerde koningin Wilhelmina aan het in het Atlantic Charter opgenomen beginsel van recht op zelfbeschikking als een van de grondslagen waarop Nederland, Indonesië, Suriname en de Antillen 'vrijwillig en harmonisch' zouden kunnen samengaan. In het akkoord van Linggadjati van 25 maart 1947 werd het zelfbeschikkingsrecht voor de Indonesische volkeren voor het eerst geformuleerd. De bevolking van enig Indonesisch gebiedsdeel kon namelijk langs democratische weg te kennen geven niet of nog niet tot de Verenigde Staten van Indonesië (VSI) te willen toetreden. Voor dat gebiedsdeel zou een bijzondere verhouding tussen de VSI en het Koninkrijk worden geschapen. In het Renville-akkoord dat onder druk van de Verenigde Naties op 17 januari 1948 tot stand kwam, werd het zelfbeschikkingsrecht nader geconcretiseerd: Tussen zes maanden en een jaar na de soevereiniteitsoverdracht zouden vrije verkiezingen worden gehouden, waarin een volk zelf zijn verhouding tot de VSI kon bepalen. Indien een deelstaat een status aparte wenste, zou noch de VSI en noch het Koninkrijk der Nederlanden zich daartegen verzetten. Onder auspiciën van de United Nations Commission for Indonesia (UNCI) kwamen op 7 mei 1949 de Van Roijen-Rum-verklaringen tot stand. J.H. van Roijen beloofde onder meer dat Nederland zich zou onthouden van verdere vorming van federale deelstaten, 'met volledig voorbehoud van het zelfbeschikkingsrecht van de Indonesische volkeren'. De principe-overeenkomst leidde tot het memorandum van Batavia van 22 juni 1949 dat als grondslag zou dienen voor een in Den Haag te houden Ronde Tafel Conferentie (RTC). In het memorandum werd slechts opgenomen dat op de RTC over het zelfbeschikkingsrecht zou worden gesproken.¹

Het zelfbeschikkingsrecht werd tijdens deze onderhandelingen in mei en juni 1949 niet in een of andere vorm geconcretiseerd; het werd zelfs afgezwakt. Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon L.J.M. Beel (KVP) sprak van een 'bloot platonische erkenning van het zelfbeschikkingsrecht, waarvan overigens ook in Linggadjati en de Renville-beginselen reeds sprake was.' Aan minister van Overzeese Gebiedsdelen J.H. van Maarseveen (KVP) schreef hij: 'De restrictie over het zelfbeschikkingsrecht heeft naar mijn mening alleen nog theoretische waarde.'² Hoe juist de inschatting van Beel was, blijkt uit het ontbreken van

---

¹ *Ronde Tafel Conferentie te 's-Gravenhage. Feiten en documenten* ('s-Gravenhage 1949) p. 139-142.

² *Officiële Bescheiden NIB*, XVIII, p. 480 en p. 587.

procedures ter uitvoering van dit recht op zelfbeschikking; deze zijn door de Nederlands-Indische regering nooit opgesteld.³ Zijn voorspelling dat de minderheden onvoldoende hun recht op zelfbeschikking zouden kunnen doen gelden, zou tijdens de RTC uitkomen. Het zelfbeschikkingsrecht viel ten offer aan hogere belangen.

Het parlement had in die historische maand december 1949 grote moeite met het zelfbeschikkingsrecht zoals dat ter RTC was geregeld. Volgens de grondwet moest een dergelijk vergaand wetsontwerp met tweederde meerderheid door het parlement worden goedgekeurd. KVP en PvdA accepteerden schoorvoetend de regeling omdat het slechts een onderdeel was van het wetsontwerp soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië. Aangezien de CHU verdeeld was, had de VVD de sleutel in handen tot de tweederde meerderheid. De achterban van de VVD was verdeeld, de rechtervleugel was vierkant tegen. Om die vleugel te apaiseren diende fractievoorzitter P.J. Oud op 8 december 1949 een amendement in waarin hij de regering vroeg stappen bij de Republiek Indonesia Serikat (RIS) en/of UNCI te ondernemen teneinde het zelfbeschikkingsrecht tot zijn recht te laten komen.⁴ Vijf maanden later diende Oud een motie van afkeuring in, omdat naar zijn mening minister Van Maarseveen het zelfbeschikkingsrecht voor gebiedsdelen in Indonesië onvoldoende had helpen verwezenlijken. Minister-president Drees sprak in dit verband van een 'lichte kabinetscrisis'. Algemeen wordt deze motie als de voorbode gezien van de motie van wantrouwen van Oud van 17 januari 1951, die de val van het kabinet-Drees-Van Schaik tot gevolg had. In dit artikel zal worden nagegaan welke rol het zelfbeschikkingsrecht speelde bij de beoordeling van het regeringsbeleid ten aanzien van Indonesië en waarom Oud al in mei 1950 dergelijk zwaar geschut in stelling bracht.

Het vraagstuk zelfbeschikkingsrecht op de RTC

Ten tijde van de conferentie hadden vertegenwoordigers van de Indonesische minderheden de ARP en de rechtervleugels van de regeringspartijen VVD, CHU en KVP geactiveerd. Deze vertegenwoordigers van minderheden op Timor, Ambon en de Minahassa, de gebieden in de archipel waar veel christenen wonen en veel soldaten van het KNIL werden gerecruteerd, ijverden voor het zelfbeschikkingsrecht. Ze wilden een bijzondere verhouding met Nederland, buiten de Indonesische federatie.⁵ Overigens was het doelbewust beleid van de Nederlands-Indische regering geweest om de separatisten van de Persatuan Timur Besar (PTB = Vereniging Grote Oost) en Twapro (Twaalfde provincie van Nederland) binnen de deelstaat Oost-Indonesië, *Negara Indonesia*

---

³ R. Chauvel, 'Their Myths and Our Reality', *Review of Indonesian and Malayan Affairs (RIMA)* 12 (1978) p. 73.

⁴ *HTK 1949-1950*, p. 929-930. M.F. Westers, *Mr. D.U. Stikker en de naoorlogse reconstructie van het liberalisme in Nederland* (Amsterdam 1988) p. 142-144.

⁵ *De Ronde-tafelconferentie. Een overzicht van de onderhandelingen met betrekking tot het zelfbeschikkingsrecht der volkeren, het standpunt der Nederlandse regering en de reactie in de Tweede Kamer, Historisch overzicht eerste deel, Interimrapport Commissie van Overleg Zuid-Molukkers-Nederlanders ('s-Gravenhage 1978) p. 16-17.*

Timur (NIT), te houden als tegenwicht tegen de Republikeinse beweging. Tijdens de beslissende fase van de onderhandelingen weigerden de Indonesische onderhandelaars M. Hatta en Anak Agung extern zelfbeschikkingsrecht te aanvaarden. In de door de Indonesische delegaties gezamenlijk opgestelde voorlopige constitutie van de RIS was het recht van externe zelfbeschikking niet verwerkt, dat van interne zelfbeschikking wel.⁶

Op de laatste dag van de conferentie probeerden Van Roijen en parlementair waarnemer C.P.M. Romme (KVP), die bij wijze van uitzondering aan deze cruciale vergadering mocht deelnemen, eruit te slepen wat erin zat. Naar het oordeel van Romme vormde het zelfbeschikkingsrecht de grondslag van de RTC. 'De vrees van drs. Hatta, dat met de toekenning van het externe zelfbeschikkingsrecht het wezen van de RIS in gevaar zou worden gebracht, is naar sprekers mening ongegrond, daar het in de bedoeling ligt dit recht te beperken tot die gebieden, waarvoor enige redelijke grond aanwezig is, nl. de Minahassa, de Molukken en Timor.' Romme erkende dat eigenlijk alleen de Minahassa in aanmerking kwam, omdat hier de afscheidingsbeweging Twapro 35% van de kiezers achter zich had. Bij de laatste lokale verkiezingen was gebleken dat de Twapro op Ambon en Timor weinig aanhang had. De katholieke leider wilde 'zodanige waarborgen (...) opdat iedereen met volkomen vertrouwen de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht' tegemoet kon zien. Hier had de UNCI een uitvoerende taak. De Indonesiërs protesteerden tegen deze inmenging in binnenlandse aangelegenheden. Uitvoering van de RTC-overeenkomsten zou onder de verantwoordelijkheid van de soevereine RIS plaatsvinden. Tegen een toezichthoudende taak van de UNCI hadden zij geen bezwaar. Van Roijen smeerde zalf op de Indonesische wond: Wanneer de VN-commissie enkel toezichthoudende taken zou hebben, zou dit orgaan in zijn taak worden belemmerd, 'hetgeen niet in het belang zou zijn van de plaatselijke bevolking, noch van Indonesië zelf.'⁷

De UNCI werd om advies gevraagd. Dit advies steunde de Indonesiërs in hun opvatting dat alleen deelstaten (negara's) het recht van afscheiding hadden, minderheden niet. Van Maarseveen herinnerde eraan dat de Nederlandse regering aan de minderheden beloofd had deze zich zouden mogen uitspreken over hun eigen status. Uiteindelijk ging de Nederlandse delegatie akkoord met de Indonesische eis dat het recht van zelfbeschikking niet werd gegeven aan deelgebieden van een deelstaat. Het compromis voorzag in een trapsgewijze uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht, welke in artikel 2 van de Overgangsovereenkomst werd opgenomen. Indien een gebied van een deelstaat zich toch wilde afscheiden kon dat alleen via een plebisciet. Deze mocht echter pas worden gehouden wanneer de UNCI hiertoe de RIS-regering een aanbeveling had gedaan en de RIS deze wenste te honoreren.⁸

---

⁶ Onder extern zelfbeschikkingsrecht werd het recht op afscheiding verstaan; intern zelfbeschikkingsrecht betekende het recht op een autonome status binnen een staatkundig geheel.

⁷ *Ibidem*, p. 25-37.

⁸ D. Bosscher en B. Waaldijk, *Ambon, eer en schuld. Politiek en pressie rond de Republiek Zuid-Molukken* (Weesp 1985) p. 39-40.

Het resultaat viel Romme zwaar tegen. Zijn bewondering voor 'den heer' Van Roijen was niet gestegen, schreef hij aan zijn vertrouweling M. Klompé. 'Ter zake van de zelfbeschikking heeft hij me overigens knap in den steek gelaten, bij een aanvankelijk schijn van het tegendeel. De man heeft intusschen meer dan genoeg hersens en feeling om te begrijpen, dat ik me tenslotte toch bij het resultaat van de Conferentie, hoe dan ook, zou hebben neer te leggen.'⁹

'Bezwaard gemoed'

Tijdens het kamerdebat over de resultaten van de RTC vormde het zelfbeschikkingsrecht een kardinaal punt. Bij de schriftelijke voorbereiding van 29 november 1949 vonden H.W. Tilanus (CHU) en J. Schouten (ARP) elkaar in hun afschuw van de ontwerp-regeling inzake het zelfbeschikkingsrecht. Tilanus vond het onaanvaardbaar dat de bevolking van Ambon, Minahassa en Timor, ondanks haar uitgesproken wil om bij Nederland te blijven door de regering in de RIS werden 'geprest'. M. van der Goes van Naters (PvdA) protesteerde tegen deze voorstelling van zaken. Volgens hem was er geen sprake van een geopenbaarde volkswil om buiten de RIS te blijven.

Met spanning werd uitgekeken naar de bijdrage van Oud. In de roerige buitengewone algemene vergadering van de VVD op 29 oktober 1949 had partijleider Oud de meerderheid van de leden achter zich weten te krijgen door duidelijk erop te wijzen dat het afkeuren van het regeringsbeleid inzake Indonesië rampzalige gevolgen zou hebben. 'Onze grote verantwoordelijkheid betreft niet alleen onze soldaten, maar ook de 200.000 landgenoten overzee en de minderheden die het oog op ons gericht hebben. Wij (...) zullen ernaar streven ze te geven waar ze recht op hebben. Degenen die nieuwe militaire acties bepleiten, moeten zich rekenschap geven van de consequenties. Offers zijn alleen verantwoord voor een goed, redelijk bereikbaar doel.' Nu een interpellatie houden, zou VVD-minister Stikker in een onmogelijke positie brengen. Zijn aftreden zou de basis aan het kabinet doen ontvallen en een crisis veroorzaken; een chaos zonder weerga in de parlementaire geschiedenis zou ontstaan.¹⁰ Nu een maand later stelde hij in het VV vast dat het zelfbeschikkingsrecht formeel was verzekerd, maar was dat straks in de praktijk ook het geval? Kon de regering hier zekerheid over verschaffen? Het probleem van de minderheden was op de RTC niet opgelost en dat lag Oud zwaar op de maag. Volgens hem wreekte zich hier de vervroegde soevereiniteitsoverdracht.¹¹ Hier stelde Oud nog vragen, maar dat zou tijdens het plenaire debat veranderen.

De regering erkende 'met bezwaard gemoed', dat de regeling niet in alle opzichten voldeed en dat bij de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht zeer veel zou afhangen van de RIS-regering, alsmede van de aanbevelingen en

---

⁹ ARA Archief C.P.M. Romme, 2.21.144, doos 37, brief Romme aan Klompé 18 nov. 1949.

¹⁰ *Vrijheid en Democratie*, 4 nov. 1949.

¹¹ *HTK 1949-1950*, Bijl. 1478, Overdracht van de soevereiniteit over Indonesië, nr. 10, VV, p. 31-35 en p. 45.

toezicht van de UNCI. Het was bij de onderhandelingen onmogelijk gebleken nog langer vast te houden aan 'hetgeen de overeenkomst van Linggadjati omtrent het zelfbeschikkingsrecht bevat.' De regeling was aanvaardbaar omdat ten aanzien van de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht een beroep kon worden gedaan op het Uniehof van Arbitrage.¹²

'Een zwarte bladzijde'

De plenaire behandeling van de resultaten van de RTC vond op 6, 7 en 8 december in de Tweede Kamer plaats. Veel parlementsleden maakten van het zelfbeschikkingsrecht een belangrijk punt. Oppositieleider Schouten was van mening dat de regering in 'ernstige gebreke was gebleven', omdat zij de Indonesische minderheden het recht op zelfbeschikking voorafgaand aan de soevereiniteitsoverdracht had geweigerd. Feitelijke waarborgen voor uitoefening van dit recht ontbraken, zodat hij niet anders kon concluderen dan dat de regering haar woord had gebroken.¹³

Romme kwalificeerde de regeling van het zelfbeschikkingsrecht als de 'zwarte bladzijde' van de conferentie: 'Want hoe men nu de zaken ook keert of wendt, aan het zelfbeschikkingsrecht is ter Ronde-tafelconferentie te kort gedaan.' De schuld gaf hij de Indonesiërs, want mede op grond van de uitkomsten van het Inter-Indonesische conferentie van 22 juli 1949 stond Nederland voor een gesloten Indonesisch front dat van extern zelfbeschikkingsrecht niets wilde weten. De Nederlandse onderhandelingsdelegatie had volgens hem aan dit recht moeten vasthouden, op de wijze waarop zij aan Nieuw-Guinea had vastgehouden. Ambonese en Minahassa toepassing van het zelfbeschikkingsrecht vóór de soevereiniteitsoverdracht, maar dat zou een jaar uitstel van de soevereiniteitsoverdracht hebben betekend en tot gevolg hebben dat in andere delen van Indonesië complete chaos zou uitbreken. Wanneer hij deze belangen tegen elkander afwoog, gaf hij de soevereiniteitsoverdracht voorrang.

Tilanus stond met zijn fractiegenoten voor een gewetensvraag. De kwestie van het zelfbeschikkingsrecht was onvoldoende geregeld en dat weet hij aan de vervroegde soevereiniteitsoverdracht. Was er namelijk een interimperiode geweest dan hadden de minderheden hun zelfbeschikkingsrecht wél kunnen uitoefenen. Hij vroeg de regering het uiterste te beproeven 'om aan deze volkeren recht te doen wedervaren, zonder terreur of andere dwangmiddelen. De eeuwenoude band met de bevolking van de Minahassa, met Ambon en Timor verplicht ons het uiterste te doen dat mogelijk is om aan hun wensen te voldoen en hun belangen te dienen.'

Van der Goes van Naters bekeek de zaak van een andere kant. Uittreding uit de Indonesische federatie door bijvoorbeeld de Minahassa was een noodlottige stap. Hoe kon een staat ter grootte van Nederland met een bevolking van een

---

¹² *Ibidem*, nr. 14, MvA, p. 73 en p. 62-63. Dit Hof kon weliswaar een bindende uitspraak doen over geschillen tussen de Uniepartners Nederland en Indonesië, maar de effectiviteit van een dergelijke uitspraak zou gering zijn, omdat het Hof geen sancties kon opleggen. Geen wonder dat dit Hof nooit echt gefunctioneerd heeft.

¹³ Vgl. voor hetgeen volgt: *HTK* 1949-1950, p. 802, 809-810, 824, 829, 861, 890-891, 829-930.

half miljoen, een economie die hoofdzakelijk dreef op kopra, overleven? Het zelfbeschikkingsrecht was een pijnlijk-tragische kwestie. Zijn fractiegenoot W. Schermerhorn, mede-architect van het akkoord van Linggadjati, constateerde dat het zelfbeschikkingsrecht in de loop van 1948 en 1949 steeds meer als hefboom tegen de republiek werd gebruikt en politieke lading kreeg. Hij waarschuwde tegen de buitenparlementaire acties van bijvoorbeeld Nationaal Comité Handhaving Rijkseenheid. Steun aan separatisten als de PTB borg het gevaar in zich dat pro-Nederlands in Indonesië gelijk werd aan anti-RIS.

Minister Van Maarseveen stelde vast dat bij de Kamer het bezwaar leefde dat de bevolking van de Minahassa niet in de gelegenheid werd gesteld het externe zelfbeschikkingsrecht uit te oefenen. 'Over de bevolking van Ambon en Timor zwijg ik in dit verband, omdat in deze gebieden er geen sprake is, dat ook maar een redelijke kans bestaat, dat een plebisciet aan de voorstanders van secessie een meerderheid zou geven.' Voor de Minahassa was de RTC-overgangsregeling van getrappt zelfbeschikkingsrecht de beste oplossing. Hij beloofde de Kamer in overleg met de RIS het uiterste te doen om het zelfbeschikkingsrecht volledig tot zijn recht te laten komen.

VVD-fractie leider Oud had in zijn eerste termijn aan de kwestie van het zelfbeschikkingsrecht geen aandacht besteed; in de tweede termijn maakte hij dit 'verzuim' meer dan goed. De VVD had bij de stemming over de soevereiniteitsoverdracht in december 1949 de sleutel in handen en dat besefte Oud terdege. Hij kwam de rechtervleugel van zijn partij tegemoet. Zijn fractie zou voor de soevereiniteitsoverdracht stemmen indien de regering een amendement van de VVD zou overnemen. Hierin werd de regering gevraagd stappen bij de RIS en/of UNCI te ondernemen teneinde de minderheden zelfbeschikkingsrecht te geven. De regering aanvaardde dit amendement omdat zij dit als een ondersteuning van het beleid zag. De Eerste Kamer aanvaardde het wetsontwerp op 21 december 1949, waarna op 29 december de soevereiniteit over werd gedragen aan de RIS.

Het liquidatie van de Indonesische federatie

Het federale bouwsel dat de Republiek Indonesia Serikat vormde, was voornamelijk een Nederlands produkt. De deelstaat Oost-Indonesië (NIT) was de eerste, grootste en krachtigste negara, erkend door de Republiek in het akkoord van Linggadjati. Deelstaten als Oost-Sumatra (plantages) en Oost-Borneo (Olie) wisten zich slechts te handhaven door hun economische succes, de andere negara's Zuid-Sumatra, Bandjar, Madura en Oost-Java waren gekunstelde constructies en bleven enkel bij de gratie van Nederlandse politiek-bestuurlijke en militaire ondersteuning in stand. De logische uitkomst van deze ontwikkeling zou zijn geweest dat de federalisten gesteund door een federaal leger waarin het KNIL zou zijn opgenomen, de gelijke van de Republikeinen waren geworden. De Nederlandse regering steunde deze plannen tot op zekere hoogte, maar de federalisten mochten niet te machtig worden. De feitelijke macht tijdens de interimperiode en de zeggenschap over het KNIL moesten in

handen blijven van de Nederlandse landvoogd.¹⁴ De tweede politionele actie en haar nasleep gaf de federalisten de kans een bemiddelende rol te spelen. Doordat de federalisten afstand namen van Nederland, moesten zij ook de Nederlandse politieke en militaire steun ontberen. Tijdens de Inter-Indonesische conferenties van juli en augustus 1949, die aan de RTC voorafging, werden zij weggespeeld door de ervaren republikeinse delegatie. In ruil voor schijnconcessies als handhaving van de federale staatsstructuur in een onafhankelijk Indonesië, stemden de federalisten in met de liquidatie van het KNIL. Begin 1950 was er dan ook geen macht ter wereld meer die de federalisten kon helpen tegen de unitaristische beweging. Nederland had de soevereiniteit overgedragen en de Nederlandse militairen wachtten in verzamelrayons gelaten op repatriëring. Voor de leden van het 'gereorganiseerde' KNIL gold hetzelfde, ook zij wachtten het tijdstip af waarop zij werden afgevoerd naar de plaats naar keuze waar zij eervol ontslag uit dienst ontvingen of wachtten op de overgang naar het federale leger.

De ineenstorting van het federale stelsel verontrustte regering en parlement. Op 15 maart 1950 zond Van Maarseveen de vaste kamercommissie voor Uniezaken een nota over de unitaristische politiek van de RIS-regering. Deze probeerde de unitaristische beweging in legale banen te leiden via een wetsontwerp van 20 februari welke beoogde de staatkundige structuur van de RIS te wijzigen in een stelsel dat het midden hield tussen de bestaande federale structuur en de eenheidsstaat. Het centraal gezag kreeg grotere bevoegdheden, terwijl bepaalde vormen van autonomie zich konden ontwikkelen, die, 'wanneer zij beantwoorden aan eisen van doelmatigheid en betaalbaarheid, wellicht beter zullen passen bij de bestaande verhoudingen en mentaliteit in Indonesië en aldus wellicht levensvatbaarder zullen blijken dan de bestaande federale organisatie, welke inderdaad nog te zeer de sporen toonde van een Nederlands bewind, dat in de laatste jaren teveel improvisatorisch te werk moest gaan en te weinig medewerking ondervond om een werkelijk rationele federale opbouw tot stand te brengen.'

De regering van de *negara Republik Indonesia* in Djokjakarta verzette zich tegen dit wetsontwerp: Zij wilde alle gebieden die door haar politieke en militaire pressie aansluiting zochten opnemen in de republiek. Binnen het voorlopige Indonesische parlement bestond veel steun voor dit unitarisme, hetgeen de RIS-regering dwong het wetsontwerp in te trekken. Zij diende een vrijwel identieke noodwet in, die een volksraadpleging voorschreef wanneer een negara zichzelf wilde opheffen. De vertrouwelijke nota van Van Maarseveen vervolgde: 'In werkelijkheid is er natuurlijk van een vrije volksuiting geen sprake. De Djokjase agenten hebben overal volksuitspraken ten faveure van terugkeer naar de Republiek geforceerd en de RIS-regering heeft het hoofd gebogen door dit soort uitspraken formeel als uitingen van de wil des volks te aanvaarden. Langs een gewrongen constructie dus heeft de RIS-regering nog een schijn van legalisme weten te bewaren. Dat zij daarop nog prijs stelde ligt voor de hand, omdat zij anders aan zichzelf de wettelijke basis

---

14 H. Alers, *Om een rode of groene merdeka. 10 jaar binnenlandse politiek Indonesië 1943-1953* (Eindhoven 1956) p. 198-201.

zou hebben ontnomen.' Waar zou het hellend vlak van het unitarisme eindigen, want het revolutionaire vuur in de *Negara Republik Indonesia* en de *Tentara Nasional Indonesia* (TNI), het Republikeinse leger, brandde nog onverminderd. Tot dusver ging het om relatief zwakke deelstaten, die onder de voet waren gelopen. De minister voorspelde dat de tegenstand in de deelstaten *Sumatra Timur* en *Indonesia Timur* veel sterker zou zijn en wel eens tot zeer gevaarlijke conflicten kunnen leiden. Misschien zou de RIS-regering op de lange termijn erin slagen het eigen gezag tegenover de Negara Republik te versterken, maar vooralsnog, concludeerde een pessimistische Van Maarseveen, was zij niet in staat gebleken aan de 'drang uit Djokja' weerstand te bieden. Twee dagen later werd de nota kort besproken door de kamercommissie. Commissievoorzitter Romme toonde zich verontrust over deze aandrang vanuit 'Djokja'. De PvdA-leden Goedhart en De Kadt waren pessimistisch en vreesden dat Indonesië afgleed naar het communisme.¹⁵

De mislukte coup van kapitein Andi Azis in Makassar in april 1950 had zijn weerslag in de gehele Oost-Indonesische archipel. Het was echter niet de Minahassa dat in opstand kwam. De heftigste reactie vond op Ambon plaats. Op 24 april 1950 werd de *Republik Maluku Seletan* (RMS) uitgeroepen. Via stille diplomatie protesteerde de Nederlandse regering intussen bij de Indonesische regering tegen de opruiming van de deelstaten en drong zij er bij Hatta op aan de conflicten in de archipel vreedzaam op te lossen.

De motie-Oud van mei 1950

Tijdens de Tweede-Kamerdebatten op 25 en 26 mei 1950 naar aanleiding van de regeringsnota over de ontwikkelingen in Indonesië werd uitvoerig stilgestaan bij de ineenstorting van het federale systeem.¹⁶ Veel kamerleden wezen de Indonesische regering als hoofdschuldige aan, die zich in strijd met de geest en inhoud van de RTC-overeenkomsten gedragen had. Van de regeringspartijen legde alleen de PvdA zich neer bij de overwinning van het unitarisme. Volgens Van der Goes van Naters was de staatkundige vorm van Indonesië weliswaar een interne zaak, maar Nederland had het recht en de plicht zich op grond van de gemaakte overeenkomsten met de in de regeringsnota opgesomde problemen te bemoeien. En dat was voor de legalistisch ingestelde regering én Kamer de crux: *pacta sunt servanda*.

De regering had de diplomatieke stappen gezet die zij volgens de RTC-overgangsovereenkomst geacht werd te zetten. In de woorden van minister Van Maarseveen deed de regering dit met kracht, tact en beleid. Met kracht doelde de minister op middelen die het recht ten dienste staan. Hij verdedigde de RIS-regering die naar zijn oordeel 'ernstig' streefde de RTC-overeenkomsten te handhaven en besefte 'dat haar internationaal prestige staat en valt met haar trouw aan gemaakte overeenkomsten'. Op welke wijze dacht de regering het

---

¹⁵ Centraal Archief Tweede Kamer, vertrouwelijke nota Van Maarseveen 15 mrt. 1950. en *Ibidem*, verg. vaste Kamercommissie voor Uniezaken van 17 mrt. 1950. *HTK* 1949-1950, p. 1869-1870.

¹⁶ Vgl. voor hetgeen volgt: *HTK* 1949-1950, p. 1857-1858, 1876, 1882 en p. 1895.

zelfbeschikkingsrecht te verwezenlijken (lees: het zelfbeschikkingsrecht voor Ambon) vroegen vele kamerleden in navolging van Romme. De KVP-leider was van oordeel dat de rechten van de minderheden in Indonesië niet goed werden beschermd. Volgens hem was alsnog een synthese mogelijk tussen een unitaristische staat met vergaande autonomie voor de verschillende gebiedsdelen, hetgeen weinig zou verschillen met een federale staat met een sterk centraal gezag. Daarbij stonden volgens hem drie wegen open: overleg met Indonesië; het Uniehof van arbitrage; c. de UNCI als toezichthoudster van de RTC-overeenkomsten.

Voor oud-premier P.S. Gerbrandy (ARP) was het een uitgemaakte zaak: Het antirevolutionaire staatsrecht erkent de plicht tot weerstand tegen de Overheid, 'wanneer de Overheid zichzelf op een revolutionair standpunt plaatsende, de bezworen constitutionele rechten en vrijheden schendt en daardoor de consciëntie der Natie aantast.' Dat was hier het geval. Nu de Indonesische federatie in strijd met de voorlopige constitutie werd geliquideerd was de Ambonese regering gerechtigd zich hiertegen te verzetten. Met deze staatsrechtelijke legitimering sloot Gerbrandy aan bij de onafhankelijkheidsproclamatie van de RMS. Zijn katholieke wapenbroeder Welter vroeg de regering de verzekering dat de Nederlandse strijdkrachten in Indonesië op geen enkele wijze het unitaristisch streven van de RIS steunden. Hij was pessimistisch: het conflict over Ambon zou worden uitgevochten, 'en bloedig ook.'

Oud hield een stevige rede waarin hij eiste dat recht werd gedaan aan zijn amendement van 8 december 1949. Hij eiste van de regering uitvoerige informatie over de stappen die zij had ondernomen. De regering moest deze stappen bovendien in het openbaar doen, want het was duidelijk hoe het er in Indonesië aan toe ging. Overleg met de RIS-regering had geen enkele zin meer. Grote belangen stonden op het spel, 'grote belangen voor het werkelijk handhaven van de democratie, waartoe wij ons verbonden hebben met ons woord tegenover de groepen in Indonesië, welker belangen in het geding komen. Hij greep de ontwikkelingen op Ambon aan om de regering te verwijten dat zij medeverantwoordelijkheid droeg voor de opruiming van de deelstaten. Oud gaf de regering een kans de Kamer duidelijk te maken dat zij al het mogelijke had gedaan om tegen de verdragsovertreding op te komen.¹⁷

De volgende dag sloot de minister zich in zijn repliek aan bij de uitleg van Romme dat het zelfbeschikkingsrecht in materiële zin nog verwezenlijkt kon worden. De regering zou daartoe de 'geëigende stappen' ondernemen. Welke stappen weigerde de minister te onthullen. Daar had hij een goede reden voor. Op 15 mei had de regering aan premier Hatta en de UNCI brieven gestuurd waarin zij vroeg om realisering van het zelfbeschikkingsrecht volgens de overgangsovereenkomst. Tot publikatie was niet overgegaan op advies van Hoge Commissaris Hirschfeld. Hirschfeld vermoedde dat dit in de RIS reacties

---

¹⁷ L.G. Kortenhorst, 'Kamerlid sinds 1948' in: *Mr. P.J. Oud gezien door zijn tijdgenoten*, N. Arkema e.a. (Rotterdam 1951) p. 189.

zou kunnen uitlokken die niet aangenaam voor Nederland waren.¹⁸ Van Maarseveen liet de Kamer wel weten dat deze regeringsnota's inmiddels aan de RIS-regering en UNCI waren verstuurd.

Onmiddellijk na het antwoord van de regering nam Oud het woord. 'Zijn repliek was kort, klonk scherp en geprikkeld.'¹⁹ De lijn waar hij tegen ge-
waarschuwd had werd doorgetrokken. Sedert de tweede politionele actie was de regering alleen maar aan het terugtrekken en nu ging het met het zelfbeschikkingsrecht dezelfde kant uit. Over een half jaar komt de minister ons vertellen dat van onderdelen van het zelfbeschikkingsrecht in de eenheidsstaat ook al niets is terechtgekomen, schamperde hij. De regering moest eindelijk eens een krachtige houding tonen. Hij vreesde dat zijn amendement een dode letter zou worden en daaraan wenste hij niet verantwoordelijk te zijn. Daarom diende hij de volgende motie van wantrouwen in:

'De Kamer, kennis genomen van de mededeling van de minister voor Uniezaken en Overzeese Rijksdelen, waaruit blijkt, dat de Regering zich zal beperken tot een optreden gericht op een zo goed mogelijk verwezenlijken van het zelfbeschikkingsrecht binnen het kader van een Indonesische eenheidsstaat, van oordeel, dat de Regering van dit standpunt uitgaande in gebreke blijft artikel 2 van de wet van 21 december 1949 St.bl. J 570, op de juiste wijze uit te voeren, spreekt over deze houding der Regering haar ernstige teleurstelling uit en gaat over tot de orde van de dag.'²⁰

Alvorens de motie behandeld werd vroeg minister Van Maarseveen het woord. Hij wilde iets rechtzetten. Hij had namelijk uit zijn geheugen uit de nota aan Hatta geciteerd 'dat de Nederlandse Regering vraagt, hoe zij zich voorstelt in de eenheidsstaat waartoe de ontwikkeling heeft geleid, het zelfbeschikkingsrecht te verwezenlijken'. Dit moest zijn 'dat de Regering vraagt, (...) hoe de verwezenlijking van het zelfbeschikkingsrecht in een eenheidsstaat, gesteld, dat de ontwikkeling daartoe leidt, zal kunnen geschieden'. Met betrekking tot de motie van Oud stelde Van Maarseveen direct dat de motie voor de regering onaanvaardbaar was. Zij getuigde van wantrouwen in het kabinet, dat direct zou aftreden indien de motie zou worden aangenomen. Hierna vroeg Romme Oud de motie in te trekken omdat ze zou zijn gebaseerd op een foutieve mededeling van regeringszijde die zojuist was hersteld. Oud wenste echter zijn motie te handhaven.²¹

Een motie van wantrouwen?

Romme probeerde te verzoenen en stelde daarom een motie in het vooruitzicht, waarin het vertrouwen van de Kamer in de regering niet werd opgezegd, maar bezorgdheid werd uitgesproken over de verwezenlijking van het zelfbeschikkingsrecht in Indonesië. PvdA-vice-fractievoorzitter J. Burger zag minister van Buitenlandse Zaken Stikker achter de regeringstafel plaatsnemen. De vertrouwensman van de VVD in het kabinet, juist terug uit Parijs, had de

---

18 I.E. van der Meulen, *Dossier Ambon 1950. De houding van Nederland ten opzichte van Ambon en de RMS* (Den Haag 1981) p. 79.

19 Kortenhorst, Kamerlid sinds 1948, p. 190.

20 *HTK 1949-1950*, p. 1904-1905.

21 *Ibidem*, p. 1905-1907.

regeringsnota ondertekend en had blijkbaar geen overleg gehad met de opsteller van de motie, stelde Burger fijntjes vast. De motie van afkeuring richtte zich immers tegen het gehele kabinet; tegen minister Van Maarseveen, maar ook tegen Stikker en de twee VVD-staatssecretarissen die medeverantwoordelijk waren voor het Indonesiëbeleid namelijk W.H. Fockema Andrae (repatriëring troepen Koninklijke Landmacht en liquidatie KNIL) en N.S. Blom (internationale betrekkingen met Indonesië). Burger sloot zich aan bij Rommes oproep aan Oud de motie in te trekken. Tilanus verbaasde zich over de verbijsterende snelheid waarmee Oud zijn motie had ingediend. Haastige spoed is zelden goed, sprak de ervaren CHU-fractievoorzitter en drong er bij Oud op aan de motie in te trekken. Ook minister Stikker probeerde Oud te bewegen de motie in te trekken, tevergeefs.²² De VVD-fractievoorzitter nam voor de vierde maal het woord, maar probeerde nu vooral zijn partijgenoot Stikker te sparen.

Reagerend op Tilanus lanceerde hij een aanval op minister Van Maarseveen: 'Het maakt in mijn ogen min of meer een potsierlijke indruk, als men komt vertellen, dat met zulk een verbijsterende snelheid een motie wordt ingediend..., alsof wij er al niet min of meer op voorbereid waren, in welke geest het antwoord van de minister zou uitvallen! De Minister trekt nu een verbaasd gezicht, maar wij kennen de Minister! We hebben meer het genoegen gehad met hem van gedachten te wisselen en het blijft een genoegen, al is men het met hem niet eens; wij kunnen zelfs een zekere bewondering hebben voor de wijze waarop de Minister over moeilijke zaken weet heen te glijden; er komt echter een moment waarop men daarvan genoeg krijgt, waarop men meent, dat de tijd gekomen is tegen de Regering of tegen een bepaalde bewindsman te zeggen: tot hiertoe en niet verder! Ik had eerder gedacht, dat men mij lof zou hebben gebracht voor mijn lankmoedigheid, in die zin, dat wij zolang hebben gewacht met deze zaak in de Kamer ter sprake te brengen.' Oud stelde dat zijn motie gericht was tegen Van Maarseveen en niet tegen de regering, want een kabinetscrisis was het laatste wat hij wilde. Maar over dit dreigement van regeringszijde maakte hij zich niet ongerust. 'Wij hebben het al eerder meegemaakt, dat men beslissingen probeerde af te dwingen op deze wijze. Lukte het dan niet, dan was het Kabinet demissionair en dan zag men het Kabinet later terugkeren zonder de ene man, om wie het begonnen was!' Hij was niet iemand die lichtvaardig kabinetscrisis uitlokte, maar hij wilde niet in een positie terecht komen waarin het parlement alles had te aanvaarden. Burger interrompeerde Oud en vroeg hem welk alternatief de regering had. Maar daar ging het volgens Oud niet om, het beleid was verkeerd en daarvoor wenste hij geen medeverantwoordelijkheid meer te dragen.²³

Een 'lichte kabinetscrisis'

De communistische partijleider S. de Groot vroeg zich af wat Oud bezielde om een motie in te dienen tegen zijn eigen minister, die de voornaamste

---

²² D.U. Stikker, *Memoires* (Rotterdam en 's-Gravenhage 1966) p. 196.

²³ *HTK 1949-1950* p. 1916-1918.

verantwoordelijkheid voor de gebeurtenissen in Indonesië droeg. De motie had volgens hem een 'lichtelijk onwaarachtig karakter'. Van dit parlementaire steekspel was Indonesië en het Indonesische vraagstuk zeer ver verwijderd. De communist diagnostiseerde de politieke situatie als een lichte kabinetscrisis. Nadat Romme zijn motie had ingediend, nam minister-president Drees het woord. Hij was het voor één keer met De Groot eens dat hier sprake was van een lichte kabinetscrisis. De premier veegde de vloer aan met Ouds these dat zijn motie niet gericht was tegen de persoon Van Maarseveen, maar tegen zijn beleid. Dit beleid, stelde Drees, is kabinetsbeleid dat in het bijzonder door twee ministers (Van Maarseveen en Stikker) wordt voorbereid en door alle ministers gedragen. Van Maarseveen kondigde aan dat de regering de motie-Romme zou aanvaarden. Oppositieleider Schouten (ARP) verklaarde uitdrukkelijk voor de motie-Oud te stemmen, maar daar mocht niet de conclusie worden verbonden dat hij ook de derde macht-these van Oud aanhing. Een maand eerder had Oud namelijk op de VVD-jaarvergadering zijn gedachte van de vorming van een derde macht gelanceerd; naast de PvdA en KVP zouden de ARP, CHU en VVD moeten samenwerken in een derde macht. De motie-Oud werd verworpen met de stemmen van de KVP-, PvdA- en CPN-fracties tegen, als ook de CHU'ers Tilanus en Wttewaal van Stoetwegen. Dezelfde tegenstemmers (minus de CPN) stemden vóór de motie-Romme.²⁴

In de pers werd druk gespeculeerd over de motieven van Oud om op deze wijze op te treden. *Algemeen Handelsblad* concludeerde dat Oud en de VVD-fractie het roer hadden omgegooid wat het Indonesiëbeleid betreft en zich van het regeringsbeleid gedistantieerd. *Het Parool* noemde Ouds optreden in de Kamer een 'goedkope stunt'. Het had Stickers positie verzwakt. *Het Vrije Volk* noemde het 'staaltje partijpolitiek van bedenkelijk allooi'. In *de Volkskrant* vroeg Romme zich af of Oud zich naar de oppositiebanken bewoog, naar een herhaald liberaal isolement of naar een positie van een liberaal geleide derde macht. *De Maasbode* laakte het optreden van Oud omdat Nederland geen enkel machtsmiddel in Indonesië meer bezat om het zelfbeschikkingsrecht te effectueren. *Vrij Nederland* vroeg zich af of Oud werkelijk geloofde Oud dat op 26 mei zijn 'derde macht' haar parlementaire geboorte zou beleven. Het weekblad was het met *De Tijd* eens dat de motie-Oud de KVP en PvdA dichter bij elkaar had gebracht. Een conclusie die ook Burger in *Paraat* onderschreef. In het VVD-orgaan *Vrijheid en Democratie* ontkende overigens partijsecretaris J. Rutgers dat de motie het werk was van het bestuur, doch enkel en alleen van de fractie.²⁵

Het pleit beslecht

Tijdens de openbare behandeling van de vaststelling van de (herziene) begrotingen van Uniezaken en Overzeese Rijksdelen op 18 en 19 juli 1950 vormde

---

²⁴ *Ibidem*, p. 1918-1922.

²⁵ *Algemeen Handelsblad*, 27 mei 1950; *de Volkskrant*, 27, 30 en 31 mei 1950; *Het Parool*, 27 mei 1950; *Het Vrije Volk*, 30 mei 1950; *De Maasbode*, 2 juni 1950; *De Tijd*, 3 juni 1950; *Vrij Nederland*, 3 juni 1950; *Paraat*, 2 juni 1950; *Vrijheid en Democratie*, 9 juni 1950.

het zelfbeschikkingsrecht opnieuw een belangrijk thema. Voorafgaande aan het plenaire debat werd in de schriftelijke voorbereiding gesteggeld over de betekenis van de motie-Oud. De PvdA-fractie liet in het verslag opnemen dat de motie het debat over de regeringsnota in een 'onvruchtbare richting gestuwd' had. Het zelfbeschikkingsrecht was geheel afhankelijk van de interne ontwikkelingen van de Indonesische staat. Het Nederlands diplomatiek offensief via de VN zou stuiten op reeds eerder gebleken opvattingen binnen de VN die het federalisme geen uitdrukkingvorm van het Indonesisch nationalisme was, maar een staaltje van Nederlandse verdeel- en heerspolitiek. Uittreding uit de Indonesische staat of aansluiting bij Nederland was bij voorbaat onmogelijk. Het koppelen van het zelfbeschikkingsrecht aan een optreden zoals bij de onafhankelijkheidsproclamatie op Ambon, bemoeilijkt niet alleen de werking van het interne zelfbeschikkingsrecht maar ook de samenwerking tussen Nederland en Indonesië, voorspelde de PvdA-fractie.

De VVD liet weten dat de motie toch echt gericht was geweest tegen minister Van Maarseveen. De fractie was van oordeel dat deze minister in de eerste plaats verantwoordelijk moest worden gesteld voor de onderhandelingen in 1949 die tot de soevereiniteitsoverdracht hadden geleid op een tijdstip, waarop, zoals nu overduidelijk was gebleken, de organisatie van de RIS op 'geheel onvoldoende wijze was voorbereid, de geest van de revolutie nog onverzwakt voortwoedde en het de Centrale Regering van de RIS aan middelen ontbrak haar gezag allerwege in Indonesië te doen gelden'. De minister trof ook blaam voor het niet nakomen van zijn taak het zelfbeschikkingsrecht te realiseren. In de geschiedenis waren weinig voorbeelden te vinden waarin een minister die op 'zulke cardinale punten' had gefaald, nog langer op zijn post bleef. Over *het regeringsbeleid* had de motie-Oud zich niet uitgesproken, nee, deze was in het bijzonder gericht tegen *de minister*. De regering was ongeloofwaardig wanneer zij op basis van één enkel kritiekpunt dreigde met aftreden. 'Wanneer een dergelijke volkomen reële motie niet meer zou kunnen worden ingediend zonder een Kabinetscrisis te veroorzaken, dan dreigt het controlerecht der Kamer te denatureren en ten onder te gaan in een ongeproportioneerde lichtgeraaktheid van een Kabinet, die voor het waarachtige democratische landsbelang in deze zeer moeilijke tijd bezwaarlijk dienstig kan worden geoordeeld.'²⁶

In een lange beschouwing beantwoordde de regering de beschouwingen over het zelfbeschikkingsrecht en de motie-Oud. Ze was verbaasd over de stelling van de VVD-fractie dat de motie zich niet zou hebben uitgelaten over het regeringsbeleid in het algemeen. Daar waar de motie sprak van 'ernstige teleurstelling' over de 'houding der Regering', had Oud beweerd dat dit niet op de regering sloeg, maar op minister Van Maarseveen. Desalniettemin moest de regering de uitspraak wel op zichzelf betrekken, 'omdat al sinds jaar en dag de belangrijke zaken in het Indonesisch beleid onderwerp uitmaken van diepgaand overleg in de boezem van het Kabinet. Wanneer de Regering dan ook de motie van de heer Oud gevoelt als een verwijt tegen haar algemeen

---

²⁶ HTK 1949-1950, Bijl. 1654, Vaststelling van de hoofdstukken XIII A en XIII B der Rijksbegroting voor het dienstjaar 1950, nr. 10, VV, p. 4.

beleid - immers men kan zich nauwelijks een belangrijker punt van regeringsbeleid voorstellen dan de verhouding met Indonesië - dan berust dit niet op een onjuist begrip van omtrent de voorsteller der motie-Oud zelf als te ruim gequalificeerde term "Regering" in zijn motie, en nog minder op een "ongeproportioneerde lichtgeraaktheid van een Kabinet", maar uitsluitend op het feit dat, het Kabinet als geheel zich dit verwijt moet aantrekken en ook bereid was en is daarvan de volle consequenties te aanvaarden.²⁷

Oud kwam tijdens het begrotingsdebat slechts kort terug op zijn motie. Hij wilde zijn kruit droog houden voor een andere gelegenheid waarvan de dreigende wolken zich al aandienen: de kwestie Nieuw-Guinea. Toch kon hij de verleiding niet weerstaan even op zijn motie terug te komen. Hij herhaalde zijn bezwaren tegen Van Maarseveens 'deviaties', hetgeen hem op een scherpe reactie van Romme kwam te staan die zich ditmaal ondubbelzinnig achter Van Maarseveen opstelde.²⁸ De VVD-fractieleider verbond op vernuftige wijze het zelfbeschikkingsrecht met de kwestie-Ambon. Hij was het met Gerbrandy eens die de opstand te Ambon vergeleek met de Nederlandse Opstand in 1581, toen de Staten-Generaal door middel van het plakkaat van Verlatinghe de Koning van Spanje afzwoeren, toen deze hun privilegiën had geschonden. Ook al was wat op Ambon was gebeurd een wanhoopsdaad, de regering was volgens Oud mede schuldig aan de Ambonese opstand omdat zij niet haar uiterste best had gedaan het opruimen van de deelstaten tegen te gaan. Hij vreesde dat het met Nieuw-Guinea het dezelfde kant zou opgaan, zodat 'wij op een gegeven ogenblik misschien (...) in dezelfde soort dwangpositie' komen te staan, 'als wij gestaan hebben, toen wij verleden jaar hebben beslist over de soevereiniteits-overdracht'.

De grote regeringspartijen toonden zich realistischer. Th.M.J. de Graaf (KVP) haalde Rommes woorden van 26 mei aan: De Indonesische regering had eenzijdig de procedure van de RTC-overgangsovereenkomst buiten werking gesteld, wat door de KVP werd betreurd, maar de regering moest niet proberen irreparabele dingen te repareren. De KVP-woordvoerder vroeg de regering hoe zij dacht dat het zelfbeschikkingsrecht in de zich wijzigende staatkundige structuur van Indonesië tot uiting zou kunnen komen, intern en extern. Volgens De Kadt van de PvdA was het pleit beslecht. Indonesië had niet langer een federatieve staatsvorm, maar was een eenheidsstaat. Voor de werking van die eenheidsstaat was het interne zelfbeschikkingsrecht - zelfbestuur - van levensbelang. Zij die dachten dat de kwestie-Ambon een versterking van hun standpunt over zelfbeschikkingsrecht betekende, moest hij uit de droom helpen; langs deze weg dreigde het zelfbeschikkingsrecht juist vernietigd te worden. De Kadt concludeerde dat het externe zelfbeschikkingsrecht in de Indonesische samenleving een academische kwestie was. Een Indonesische regering die dit externe zelfbeschikkingsrecht aan de orde stelde, zou volgens De Kadt niet langer dan 24 uur kunnen aanblijven. Het zelfbeschikkingsrecht, de Nederlands-Indonesische Unie en Nieuw-Guinea waren voor de PvdA slechts van secundair belang. Centraal stond de vraag: 'wordt het nieuwe

---

²⁷ *Ibidem*, nr. 12, MvA, p. 22.

²⁸ HTK 1949-1950, p. 2242, 2252-2253, 2269 en p. 2273-2274.

Indonesië een staat van recht, orde en veiligheid en wordt het niet een staat van geweld en demagogie?' Wanneer de Indonesische volkeren het op prijs stelden dat Nederland steun verleende bij de opbouw van de Indonesische staat, moesten zij wel de Nederlanders en het Nederlandse bedrijfsleven in staat stellen op eervolle wijze en in veiligheid te leven en te werken.

Conclusies

Het zelfbeschikkingsrecht van Indonesische minderheden werd tijdens de verschillende onderhandelingsfasen steeds meer afgezwakt, zozeer zelfs dat Oud in politieke problemen werd gebracht. De rechtervleugel in de VVD roerde zich hevig als gevolg van de ontwikkelingen in Indonesië en in het bijzonder op Ambon; er dreigde zelfs een scheuring in de partij. Anderzijds moest Oud rekening houden met een kabinet met geestverwanten, van wie Stikker medeverantwoordelijk voor het Indonesiëbeleid was. Oud wilde de RTC-resultaten niet verwerpen om een kabinetscrisis te vermijden, anderzijds moest hij de rechtervleugel in de partij apaiseren door een daad te stellen. Het werd een amendement waarin de regering werd opgedragen het zelfbeschikkingsrecht te realiseren. De regering nam het amendement over, het verschafte Oud uitstel uit dit dilemma. Het zelfbeschikkingsrecht werd echter niet gerealiseerd, integendeel het bleek een wassen neus te zijn. Oud zag de kans schoon om door middel van een motie in een klap de onrust in zijn partij weg te nemen. Zijn motie richtte zich in eerste instantie tegen het gehele regeringsbeleid en later alleen tegen Van Maarseveen. Drees liet er geen twijfel over bestaan dat aanvaarding van de motie ontslag voor zijn kabinet betekende, waarmee hij zich achter Stikker en Van Maarseveen opstelde. De motie werd weliswaar verworpen, maar de verhouding tussen Oud en Stikker raakte verder gebrouilleerd.

Toen Oud op 24 januari 1951 een motie van wantrouwen tegen de regering indiende vanwege het Nieuw-Guineabeleid, trok Stikker de consequenties daaruit en besloot af te treden, waarna Drees het ontslag van zijn kabinet aanbood.